

ŚWIATOWIT

ROCZNIK

POŚWIĘCONY ARCHEOLOGII PRZEDDZIEJOWEJ

I BADANIOM

pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej

WYDAWANY STARANIEM

ERAZMA MAJEWSKIEGO.

Tom I. — 1899.

(57 ilustracji w tekście i XI tablic).

WARSZAWA.

Skład Główny w Księgarni E. Wendego i S-ki, Krak.-Przedmieście № 9.

—
1899.

ŚWIATOWIT

ANNUAL OF THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY
OF THE UNIVERSITY OF WARSAW

VOL. XIII–XIV (LIV–LV)
(2015–2016)

FASCICLE A/B

PREHISTORICAL AND MEDIEVAL
ARCHAEOLOGY.
ARCHAEOLOGY OF POLAND

MEDITERRANEAN
AND NON-EUROPEAN
ARCHAEOLOGY



WARSAW 2018

ŚWIATOWIT

ROCZNIK INSTYTUTU ARCHEOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

TOM XIII–XIV (LIV–LV)

(2015–2016)

FASCYKUŁ A/B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA
I ŚREDNIOWIECZNA.
ARCHEOLOGIA POLSKI

ARCHEOLOGIA
ŚRÓDZIEMNOMORSKA
I POZAEUROPEJSKA



WARSZAWA 2018

Redaktor naczelny Wydawnictw Instytutu Archeologii UW: Krzysztof Jakubiak

ŚWIATOWIT
ROCZNIK INSTYTUTU ARCHEOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Redaktorzy: Dariusz Błaszczuk (d.blaszczuk@uw.edu.pl),
Jerzy Żelazowski (j.r.zelazowski@uw.edu.pl)

Rada redakcyjna:

Włodzimierz Godlewski (Przewodniczący)
Elżbieta Jastrzębowska
Joanna Kalaga
Wojciech Nowakowski
Tadeusz Sarnowski
Tomasz Scholl
Karol Szymczak

Recenzenci tomu:

Zdzisław Bełka, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Joanna Kalaga, Uniwersytet Warszawski
Piotr Kittel, Uniwersytet Łódzki
Henryk Kobryń, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Jerzy Libera, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Andrzej Michałowski, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Michał Pawleta, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Jan Schuster, Uniwersytet Łódzki

All rights reserved

© 2018 Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

ISSN 0082-044X

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład: Jan Żabko-Potopowicz
Druk:

Adres redakcji: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego,
Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa

Spis treści

Contents

Fascykuł A/B

ARCHEOLOGIA PRADZIEJOWA I ŚREDNIOWIECZNA. ARCHEOLOGIA POLSKI
ARCHEOLOGIA ŚRÓDZIEMNOMORSKA I POZAEUROPEJSKA

Fascicle A/B

PREHISTORICAL AND MEDIEVAL ARCHAEOLOGY. ARCHAEOLOGY OF POLAND
MEDITERRANEAN AND NON-EUROPEAN ARCHAEOLOGY

OD REDAKCJI.....9

Studia i materiały

Katarzyna Januszek, Katarzyna Pyżewicz

KRZEMIENNE NARZĘDZIA SZLIFOWANE Z PÓŻNEGO NEOLITU
– MIĘDZY FORMĄ A FUNKCJĄ13
Late Neolithic polished flint tools – between form and function27

Sylwia Domaradzka, Bartosz Józwiak, Michał Przedziecki

MATERIAŁY Z EPOKI KAMIENIA I WCZESNEJ EPOKI BRĄZU ZE STANOWISKA 2
W WOŹNEJWSI, GM. RAJGRÓD, WOJ. PODLASKIE Z BADAŃ W LATACH 2015–201629
Stone Age and Early Bronze Age archaeological material from the site 2 in Woźnawieś,
Rajgród commune, Podlaskie voivodship, from the excavations in 2015 and 201646

Agata Trzop-Szczypiorska, Radosław Karasiewicz-Szczypiorski

DOMY ZE STANOWISK KULTURY PRZEWORSKIEJ NA MAZOWSZU.
KILKA PRZYKŁADÓW Z NIEPUBLIKOWANYCH BADAŃ47
Houses from sites of the Przeworsk Culture in Masovia. A few examples from unpublished research70

Agata Chilińska-Früboes, Bartosz Kontny

PO JANTAR! RZYMSKI TROP W DALEKIM KRAJU ALBO RAZ JESZCZE
O ZNALEZISKACH Z DAWNEGO *ILISCHKEN*73
Go for amber! Roman trace in a distant land or once more about old finds from former *Ilischken*105

Dominik Chudzik

WYBRANE ASPEKTY WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO OSADNICTWA RÓWNINY ŁUKOWSKIEJ I WYSOCZYNY SIEDLECKIEJ.....	107
Selected Aspects of Early Medieval Settlement in the Łuków Plain and the Siedlce Upland	131

Dariusz Błaszczuk

POCHODZENIE I DIETA MĘŻCZYZNY POCHOWANEGO W GROBIE D162 Z CMENTARZYSKA W BODZIA W ŚWIETLE BADAŃ IZOTOPOWYCH.....	133
The provenance and diet of a man buried in the grave D162 from the cemetery in Bodzia in the light of isotopic analyses	155

Joanna Piątkowska-Malecka

ZWIERZĘCE SZCZĄTKI KOSTNE Z TERENU ŚREDNIOWIECZNEJ OSADY W SURAŻU, STAN. 7/125, GM. <i>LOCO</i> , POW. BIAŁOSTOCKI, WOJ. PODLASKIE	159
Animal skeletal remains from the medieval settlement in Suraż, site 7/125, Suraż commune, Białystok district, Podlaskie voivodship	174

Marta Osypińska, Joanna Piątkowska-Malecka

ZWIERZĘTA W ZAGRODACH NA TERENIE OSADY LUDNOŚCI KULTURY CERAMIKI WSTĘGOWEJ RYTEJ W LUDWINOWIE (STAN. 7, AUT. 112), GMINA I POWIAT WŁOCŁAWEK	175
Homestead Animals in Linear Pottery Culture Settlement in Ludwinów (Site 7, Aut 112), Włocławek Commune and District	193

Sławomir Wadył, Marek Krąpiec

DENDROCHRONOLOGIA O DATOWANIU WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO GRODZISKA W WĘGIELSZTYNIE, GM. WĘGORZEWO	195
Dendrochronology on the dating of an early medieval settlement in Węgielsztyn, Węgorzewo commune	203

Agnieszka Olech

SYSTEM OCHRONY I PRZECHOWYWANIA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH NA SŁOWACJI.....	205
System for Protection and Storage of Archaeological Collections in Slovakia.....	212

Kronika wykopalisk

Michał Przeździecki, Elżbieta Ciepiewska

RYDNO – STANOWISKO NOWY MŁYN, WYKOP I/2015, WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE. BADANIA W ROKU 2015	215
Rydno – Site: Nowy Młyn, Cut I/2015, Świętokrzyskie voivodship. The excavations in 2015	218

Paweł Szymański

- CZERWONY DWÓR, STAN. XXI, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2015221
Czerwony Dwór, site XXI, Warmińsko-Mazurskie voivodship. The excavations in 2015.....226

Artur Brzoška, Piotr Prejs

- BADANIA NIEINWAZYJNE DNA WISŁY NA ODCINKU MOSTU ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
DO MOSTU GDAŃSKIEGO, WARSZAWA, WOJ. MAZOWIECKIE,
BADANIA W LATACH 2015–2016 227
Non-invasive Survey of the Bottom of the Vistula River Between the Świętokrzyski Bridge
and the Gdański Bridge, Warsaw, Mazowieckie Voivodship, in the Years 2015 and 2016 230

Ewa Marczak-Łukasiewicz

- TRUSZKI-ZALESIE, STANOWISKO 1 „OKOP” I STANOWISKO 3 „SIEDLIKO”,
WOJ. PODLASKIE. BADANIA WYKOPALISKOWE W LATACH 2013, 2015 I 2016 231
Trzuski-Zalesie, Site 1 (‘Okop’) and Site 3 (‘Siedliko’), Podlaskie voivodship.
Excavations in 2013, 2015, and 2016..... 233

Magdalena Natuniewicz-Sekuła

- WEKLICE, STAN. 7, POW. ELBLĄSKI, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE.
BADANIA W LATACH 2015–2016 235
Weklice, Site 7, Elbląg district, Warmińsko-Mazurskie voivodship. The excavations in 2015–2016 240

Michał Starski

- PUCK, UL. 1 MAJA 3, DZ. 168, BADANIA W LATACH 2014–2015 241
Puck, 1 Maja Street no. 3, Plot 168. The excavations in 2014 and 2015 248

Michał Starski

- SKARSZEWY – RYNEK, GM. SKARSZEWY, WOJ. POMORSKIE, BADANIA W 2015 ROKU 249
Skarszewy – the market square, Skarszewy commune, Pomorskie voivodship. The excavations in 2015258

Sławomir Wadył

- PASYM, ST. 1, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2016 259
Pasym, site 1, Warmińsko-Mazurskie voivodship. The excavations in 2016 265

Sławomir Wadył, Jerzy Łapo

- PERŁY, ST. 1, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2016 267
Perły, site 1, Warmińsko-Mazurskie voivodship. The excavations in 2016 270

Witold Gumiński

- STANOWISKO TORFOWE ŁOWCÓW-ZBIERACZY Z EPOKI KAMIENIA.
SZCZEPANKI, STAN. 8, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA W ROKU 2016 271
Szczepanki, site 8, Warmian-Masurian voivodship – a Stone Age peat-bog site of hunter-gatherers.
The excavations in 2016 278

Bartosz Kontny, Artur Brzóska, Anna Bucholc, Bartłomiej Kujda, Piotr Prejs

Z POWIETRZA, LĄDU I WODY. WSZECHSTRONNA WERYFIKACJA OSIEDLI NAWODNYCH MIKROREGIONU JEZIOR ORZYSZ I WYLEWY. BADANIA W ROKU 2016	279
From the air, land and water. A comprehensive verification of lake settlements of the microregion of the Orzysz and Wylewy lakes. The expedition in 2016.....	288

Andrzej Szela

BRUDNICE, ST. V, POW. ŻUROMIŃSKI. BADANIA WYKOPALISKOWE W SEZONIE 2015	289
Brudnice, site V, Żuromin district. The excavations in 2015	293

Andrzej Szela

BRUDNICE, ST. V, POW. ŻUROMIŃSKI. BADANIA WYKOPALISKOWE W SEZONIE 2016	295
Brudnice, site V, Żuromin district. The excavations in 2016	298

Roksana Chowaniec

PALAZZO ACREIDE, SICILY, ITALY. EXCAVATIONS IN 2015	299
Palazzolo Acreide, Sycylia, Włochy. Wykopaliska w 2015 r.	305

Rosa Lanteri, Marta Fituła

ANCIENT SETTLEMENTS IN THE TERRITORY OF NOTO (SYRACUSE PROVINCE): NEW DATA FROM THE GIOI AND NIURA DISTRICTS	307
Insedimenti Antichi nel Territorio di Noto (Provincia di Siracusa). Nuovi Dati Dalle Contrade "Gioi" e "Niura"	316
Ślady osadnictwa starożytnego terytorium Noto (prowincja Syrakuzy). Nowe znaleziska z „Contrada Gioi” i „Niura”	319

**Tadeusz Sarnowski, Agnieszka Tomas, Tomasz Dziurdzik,
Ludmiła A. Kovalevskaya, Emil Jęczmienowski, Piotr Zakrzewski**

NOVAE 2015. LEGIONARY DEFENCES AND EXTRAMURAL SETTLEMENT	321
Prace wykopaliskowe w Novae w 2015 r. Twierdzy legionowa i osiedle przyobozowe.	327

Martin Lemke

FIELDWORK AT NOVAE 2015	329
Wykopaliska w Novae w 2015 r.	335

Martin Lemke

FIELDWORK AT NOVAE 2016	337
Wykopaliska w Novae w 2016 r.	342

Martin Lemke

FIELDWORK AT RISAN 2015	343
Wykopaliska w Risan w 2015 r.	348

Martin Lemke

FIELDWORK AT RISAN 2016	349
Wykopaliska w Risan w 2016 r.	354

Tomasz Dziurdzik

LJUBŠKI ARCHAEOLOGICAL PROJECT: A ROMAN AND LATE ANTIQUE SETTLEMENT IN WESTERN HERZEGOVINA, 2015	355
Projekt archeologiczny Ljubuški (Ljubuški Archaeological Project) – osadnictwo okresu rzymskiego i późnoantycznego w zachodniej Hercegowinie, 2015 r.	363

Marcin Matera, Paweł Lech, Elżbieta Sroczyńska

TANAIS, RUSSIA. EXCAVATIONS IN THE 2015 SEASON	365
Tanais, Rosja. Wykopaliska w sezonie 2015	371

Marcin Matera, Paweł Lech, Elżbieta Sroczyńska

TANAIS, RUSSIA. EXCAVATIONS IN THE 2016 SEASON	373
Tanais, Rosja. Wykopaliska w sezonie 2016	380

Dmytro Nykonenko, Marcin Matera, Miron Bogacki, Wiesław Małkowski, Paweł Lech

KONSULOVSКОЕ HILLFORT, UKRAINE. NON-INVASIVE SURVEY IN 2015 SEASON	381
Grodzisko Konsułowskoje, Ukraina. Badania nieinwazyjne w sezonie 2015	388

Dmytro Nykonenko, Marcin Matera, Nadieżda Gawryluk, Paweł Lech

KONSULOVSКОЕ HILLFORT, UKRAINE. 2016 SEASON	389
Grodzisko Konsułowskoje, Ukraina. Badania w sezonie 2016	392

Barbara Kaim, Nazarij Buławka

THE SIXTH SEASON OF EXCAVATION AT GURUKLY DEPE, SOUTHERN TURKMENISTAN (2015)	393
Szósty sezon wykopalisk na stanowisku Gurukly Depe w południowym Turkmenistanie (2015)	388

Włodzimierz Godlewski

NAQLUN, EGYPT. EXCAVATIONS IN 2015	399
Naqlun, Egipt. Wykopaliska w 2015 r.	402

Dorota Dzierzbicka, Włodzimierz Godlewski

DONGOLA, SUDAN – SEASON 2015–2016	403
Dongola, Sudan – Sezon 2015–2016	412

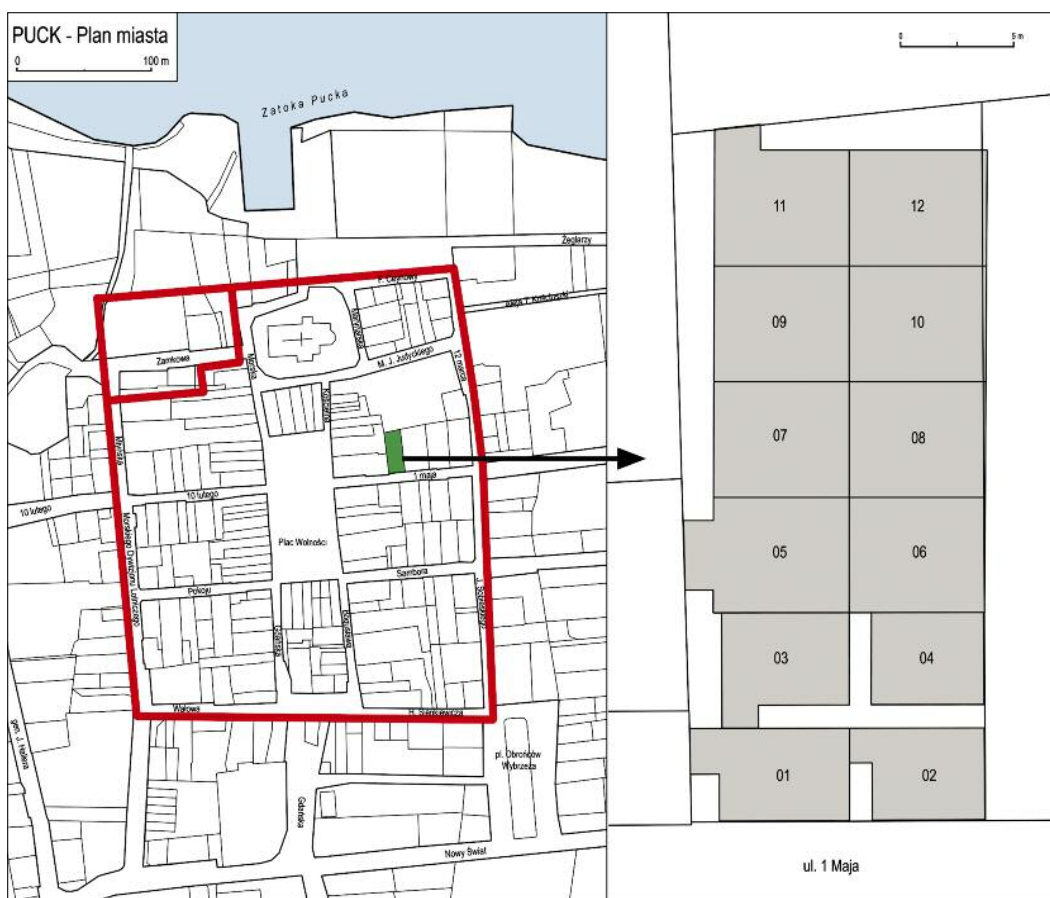
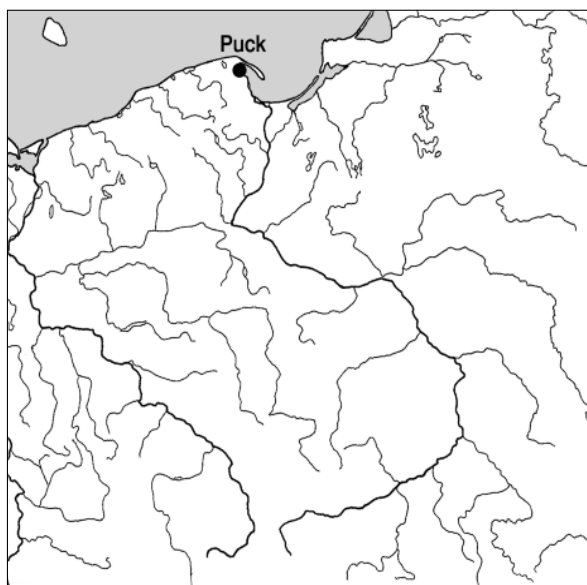
Joanna Kalaga

RECENZJA: DARIUSZ BŁASZCZYK, DĄBRÓWKA STĘPNIOWSKA (RED.), *POCHÓWKI
W GROBACH KOMOROWYCH NA ZIEMIACH POLSKICH W OKRESIE WCZESNEGO
ŚREDNIOWIECZA*, ŚWIATOWIT, SUPPLEMENT SERIES P: PREHISTORY AND MIDDLE AGES,
VOL. XVIII, WARSZAWA 2016, 175 STRON, 93 ILUSTRACJE, 3 TABELE 415

MICHAŁ STARSKI

PUCK, UL. 1 MAJA 3, DZ. 168. BADANIA W LATACH 2014–2015

W latach 2014–2015 przeprowadzono szeroko-płaszczyznowe badania archeologiczne parceli miejskiej nr 168 położonej przy ul. 1 Maja 3 w Pucku. Wykopiska realizowano w lecie 2014 r. we frontowej części działki oraz w lecie 2015 r. na jej zapleczu. Prace sfinansowano i prowadzono jako element projektu badawczego NCN *Kultura materialna Pucka w późnym średniowieczu. Archeologiczny portret małego miasta na południowym wybrzeżu Bałtyku* (2013/09/D/HS3/04468), a ich kierownikiem był Michał Starcki. Wykopiska podjęto na parceli zlokalizowanej we wschodniej części dawnego miasta lokacyjnego, około 50 m od rynku i skierowanej frontem do ul. 1 Maja (Ryc. 1). Jej szerokość wynosiła 13,5 m, długość w części zachodniej 29,5 m, a wschodniej 31 m. Cała jej powierzchnia była niezabudowana i przeznaczono ją do prac badawczych, podczas których wytyczono dwanaście wykopów, umożliwiających rozpoznanie około 95% powierzchni posesji, czyli około czterech arów.



Ryc. 1. Lokalizacja parceli przy ul. 1 Maja 3 na współczesnym planie Pucka oraz siatka wytyczonych wykopów archeologicznych (oprac. M. Starcki).

Fig. 1. Localisation of the plot in 1 Maja Street no. 3 marked on a contemporary plan of Puck and a grid of archaeological trenches (compiled by M. Starcki).

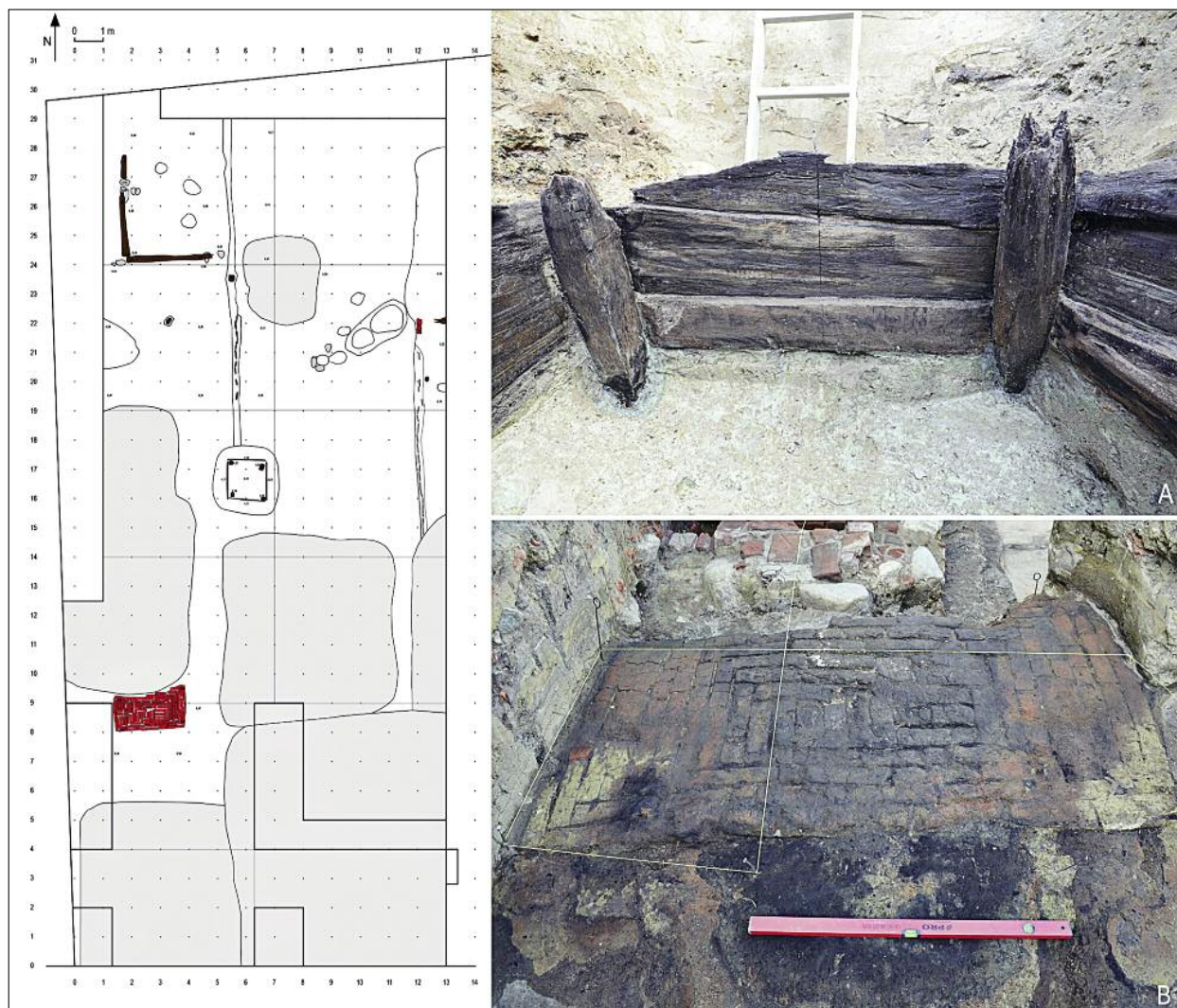


Ryc. 2. Relikty zasiedlenia parceli przy ul. 1 Maja 3 w Pucku w okresie wczesnośredniowiecznym: A – widok warstwy wczesnośredniowiecznej na zapleczu parceli, B – widok przekroju przez jedną z jam gospodarczych (fot. M. Starcki).

Fig. 2. Traces of settlement in the urban plot in 1 Maja Street no. 3 in Puck in the early medieval period: A – view at the early-medieval layer in the rear part of the plot; B – view at the cross-section of one of the storage pits (photos by M. Starcki).

Przeprowadzone badania stanowią rzadki w Pucku przypadek możliwości realizacji wykopalisk na całej powierzchni jednej parceli miasta lokacyjnego. Dostarczyły one obszernych informacji dotyczących zagospodarowania przestrzeni działki oraz kultury materialnej jej mieszkańców. Cenne dane uzyskano m.in. do rozplanowania zabudowy we frontowej części posesji, bowiem dotychczasowe prace terenowe w omawianym ośrodku miejskim przyniosły w tym zakresie bardzo mierne rezultaty. Analiza pierwotnych wymiarów siedlisk w badanym bloku zabudowy ujawniła też, że najpewniej początkowo teren ten należał do dwóch parceli, z których zachodnia znajdowała się bezpośrednio za działkami przyrynkowymi i z jej obszaru pracami objęto jedynie pas o szerokości 5 metrów. Pozostała część należała do kolejnej posesji, także skierowanej frontem do ul. 1 Maja. Poświadczeniem funkcjonowania podziału między powyższymi parcelami jest późnośredniowieczny płot zarejestrowany na zapleczu omawianej działki.

Na podstawie przeprowadzonych badań archeologicznych ustalono, że obszar ten był zasiedlony już w okresie przedlokacyjnym i stanowił część wczesnośredniowiecznej wsi książęcej Puck. Potwierdzał to poziom brunatnej ziemi ze spalenizną i kilka jam gospodarczych odkrytych w tylnej części posesji na głębokości około 1,8 m poniżej obecnego poziomu terenu (Ryc. 2). Wydobyte z nich znaleziska licznych fragmentów naczyń ceramicznych można datować na XIII po początek XIV wieku. Zabytków tych, ani nawarstwień, nie wyróżniono jednak w środkowej i frontowej części działki, co wskazuje na uchwycenie skraju obszaru zasiedlonego przed powstaniem miasta. Lokalizowany jest on w pasie wzdłuż brzegu zatoki od rejonu kościoła parafialnego pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła w kierunku wschodnim, a na jego relikty natrafiono zarówno w otoczeniu świątyni, przy ul. F. Ceynowy, jak i ul. T. Kościuszki na północ od szpitala (BLUSIEWICZ, NAZARUK, STARSKI 2013: 299–307). Z okresem wczesnośredniowiecznym związane



Ryc. 3. Zagospodarowanie parceli przy ul. 1 Maja 3 w Pucku w drugiej połowie XIV wieku: A – widok cembrowiny studni, B – widok posadzki ceglanej (fot. M. Starski).

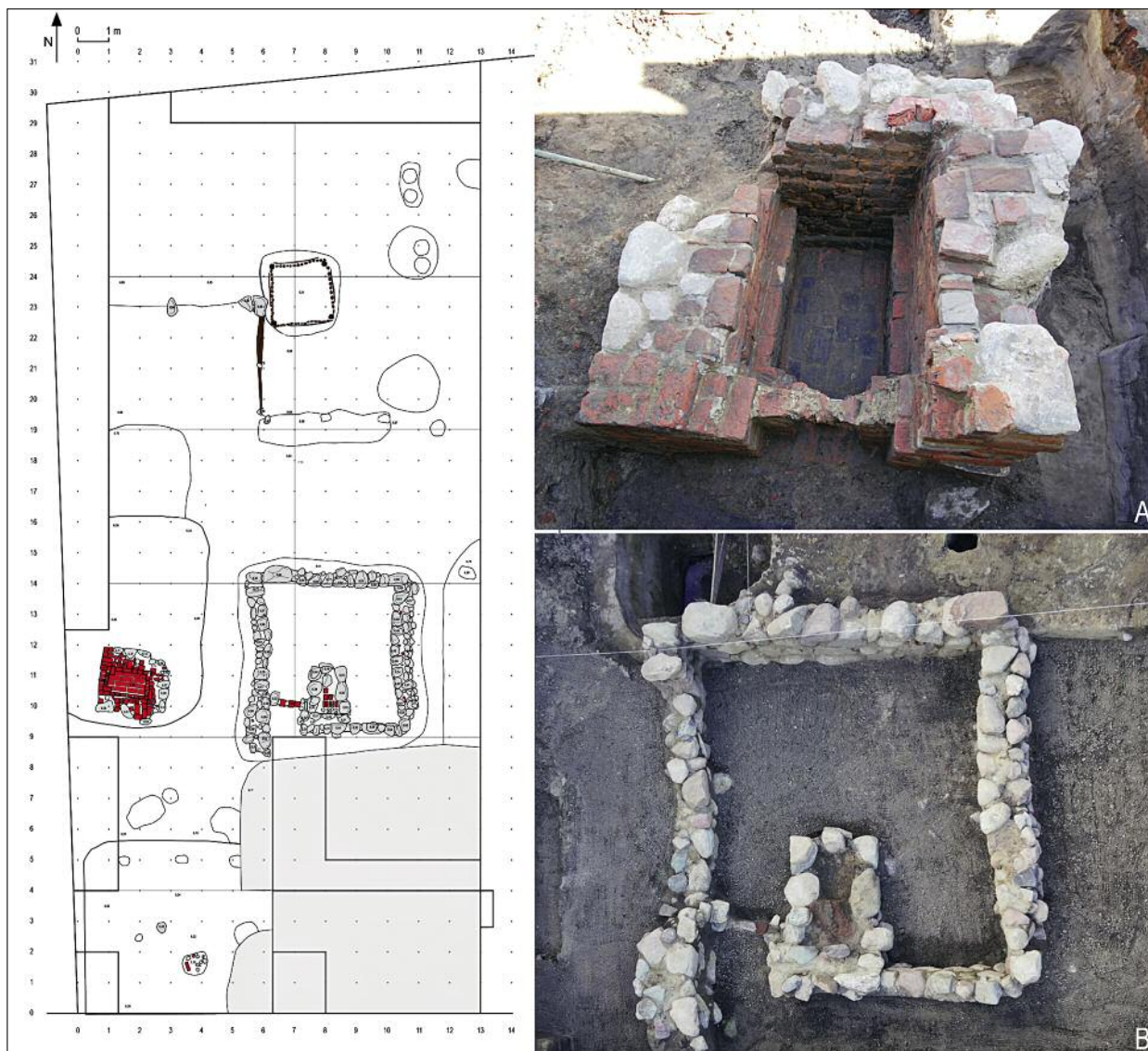
Fig. 3. Utility features in the urban plot in 1 Maja Street no. 3 in Puck in the second half of the 14th century: A – view at the cribwork of the well; B – view at the brick floor (photos by M. Starski).

są także odkrycia czterech pochówków szkieletowych, wkopanych na około 50 cm (Ryc. 2). Warunki glebowe, tj. piaszczyste podłoże, doprowadziły jednak do prawie całkowitego rozpadu kości, z których zachowały się fragmenty kości długich i czaszki. Pochówki były orientowane na wschód, a zmarłych ułożono na wznak bez wyposażenia. Uniemożliwia to niestety ustalenie chronologii złożenia zmarłych do grobu, choć bez wątplenia jest to okres wczesnośredniowieczny.

Kolejna faza zasiedlenia terenu związana była z okresem kształtowania się miasta lokacyjnego i przypada

ona na połowę XIV wieku. Nawarstwienia związane z tym procesem odkryto na całej powierzchni posesji, choć miały one różną miąższość i odmienny charakter od poziomów z przewagą piasku do brunatnej ziemi ze szczątkami organicznymi. Częściowo warstwy te zostały zniszczone przez późniejsze konstrukcje, ale do czasów obecnych zachowała się m.in. drewniana cembrowina studni o kwadratowym przekroju poprzecznym o boku 1,4 m, której spąg stwierdzono około 2,5 m pod powierzchnią gruntu (Ryc. 3A)¹. W zachodniej części posesji, na 8 metrze jej długości licząc od frontu, natrafiono też na relikty przepalanej ceglanej

¹ Elementy konstrukcyjne datowano na 1353 r. (WAŻNY 2016).



Ryc. 4. Zagospodarowanie parceli przy ul. 1 Maja 3 w Pucku w XV wieku: A – piec i jama przypiecowa, B – fundament kamienny piwnicy (fot. M. Starski).

Fig. 4. Utility features in the urban plot in 1 Maja Street no. 3 in Puck in the second half of the 15th century: A – stove and its adjoining pit; B – stone foundation of the cellar (photos by M. Starski).

posadzki o wymiarach $1,2 \times 2,5$ m (Ryc. 3B). Jej układ pozwala stwierdzić, że pełniła ona funkcję podstawy paleniska, z którego dym odprowadzano przez okap do przewodu kominowego. Lokalizacja posadzki wskazuje na jej związek z zabudową mieszkalną, która już w tym czasie musiała sięgać przynajmniej 10 metra głębokości działki. Na jej zapleczu stwierdzono też znaczną liczbę znalezisk z czasu jej funkcjonowania, czyli drugiej połowy XIV wieku. Zdecydowanie mniejszy odsetek zabytków wyróżniono natomiast w tylnej części parceli, co świadczy o tym, że życie codzienne wtedy toczyło się głównie we frontowej i środkowej części działki, podczas gdy zapleczce przeznaczono, np. na przydomowy ogródek lub wybieg dla zwierząt, a to tłumaczy mniejszą w tym rejonie liczbę odpadków. Najliczniejszą grupę stanowią fragmenty naczyń cera-

micznych w tym tradycyjnych siwaków oraz niewielki odsetek importowanych do Pucka wyrobów kamionkowych. Pozyskano także pojedyncze wyroby metalowe, skórzane i drewniane.

Pod koniec XIV lub na początku następnego stulecia w zagospodarowaniu posesji zaszły znaczące zmiany. Wzniesiono wówczas nowe budynki, które funkcjonowały przynajmniej do końca XV wieku. W zachodniej części, na froncie posesji zbudowano podpiwniczone zabudowanie o wymiarach $5,5 \times 6,5$ m, zlokalizowane dłuższym bokiem wzdłuż ulicy (Ryc. 4). Z piwnicy zachowało się jedynie półtorametrowej głębokości zagłębienie, zasypane po rozbiórce budynku w końcu XV wieku. Oznacza to, że całą konstrukcję ścian najniższej kondygnacji rozebrano i były one najpewniej drewniane. Za tym budynkiem, w jamie



Ryc. 5. Wybór zabytków ruchomych z badań posesji przy ul. 1 Maja 3 w Pucku datowanych na drugą połowę XV wieku: 1 – dzban siwak, 2 – garnek ceglasty polewany 3–4 – dzbany kamionkowe, 5–6 – kafle naczyńowe, 7 – tłok pieczętny (fot. M. Starski).

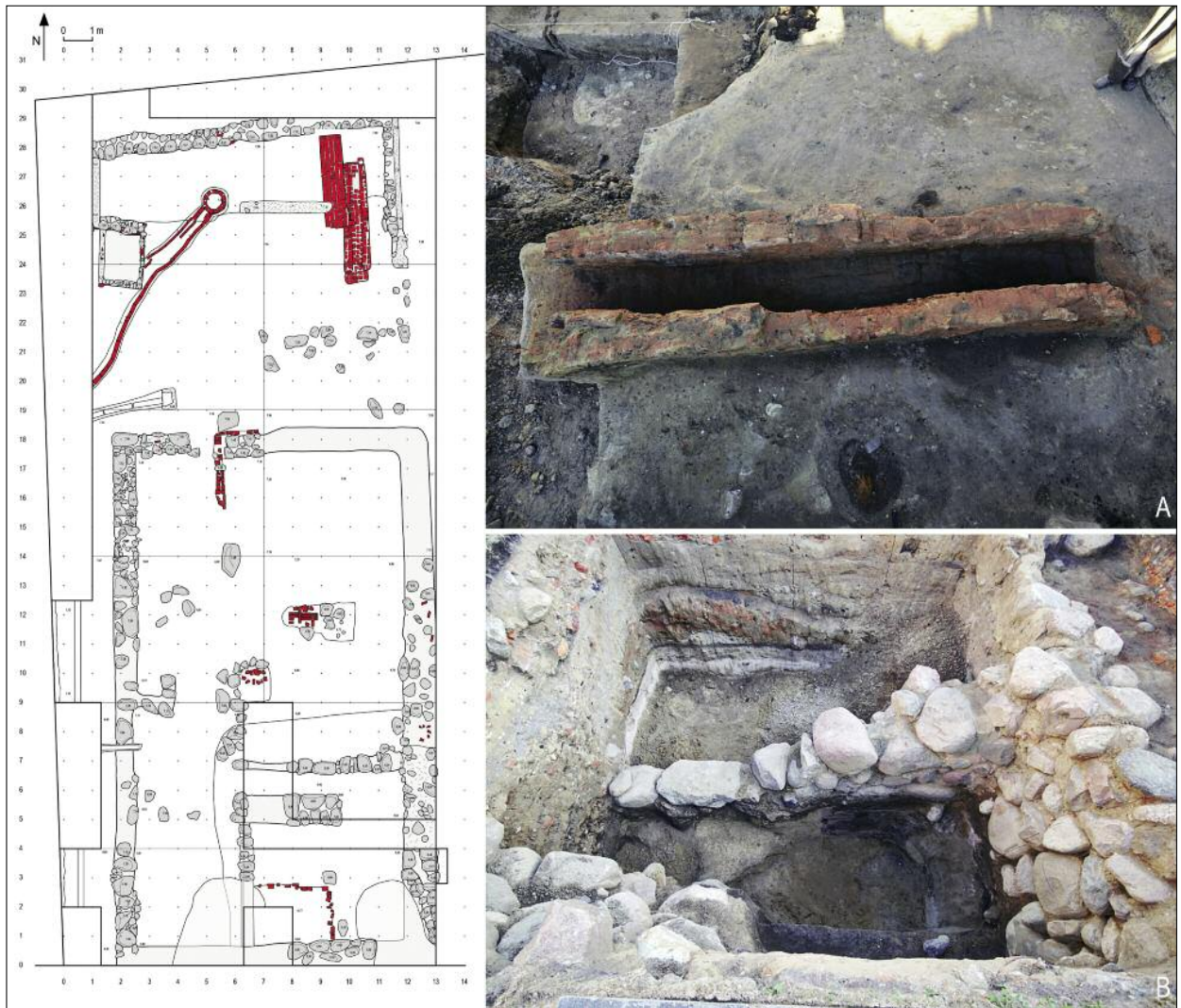
Fig. 5. Selected moveable finds from the urban plot in 1 Maja Street no. 3 in Puck dated to the second half of the 15th century: 1 – grey jug; 2 – glazed brick-red pot; 3–4 – stoneware jugs; 5–6 – vessel tiles; 7 – seal stamp (photos by M. Starski).

o wymiarach 4 × 7 m wzniesiono kolejne drewniane zabudowanie, z którego zachowały się jedynie negatywy słupów narożnych. W jego południowej części wzniesiono prostokątny ceglany piec (2,4 × 2,2 m), do którego wejście znajdowało się od strony zachodniej, miało szerokość 40 cm i było zamknięte ostrołukowo (Ryc. 4A). Komora piecowa miała wymiary 1,2 × 0,7 m i wyłożona była posadzką ceglana, natomiast w ścianach zachowanych do wysokości 1,2 m odnotowano kilkucentymetrową odsadzkę na wysokości 0,3 cm. Konstrukcja odkrytego urządzenia i charakter jego zasypiska wskazują na jego użytkowanie jako pieca łazienego lub związanego z hypokaustycznym systemem grzewczym, w którym palono w komorze piecowej, podgrzewając kamienie znajdujące się na ruszcie ceglany umieszczonym ponad nią, zaś nad piecem znajdował się kanał grzewczy odprowadzający ciepło z nagranych kamieni do pomieszczenia (BUŚKO 1995: 151–152). Ze względu na jego usytuowanie, bardziej prawdopodobne jest jednak funkcjonowanie w tym miejscu łaźni.

We wschodniej części badanego obszaru funkcjonowało najpewniej oddzielne siedlisko. W jego frontowym pasie zlokalizowano kolejny budynek, który nie zachował

się do naszych czasów, a zniszyła go budowa nowożytniej piwnicy. O jego istnieniu świadczy odkrycie kolejnej, ale już późnośredniowiecznej kamiennej piwnicy wykrytej między dziewiątym a czternastym metrem głębokości posesji (Ryc. 4B). Jej czworoboczny fundament kamienny, o wymiarach 5,5 × 5,5 m, wkopany został na około 1,2 m poniżej ówczesnego poziomu terenu. Ściany ułożono z głazów narzutowych wiązanych na glinę, a wejście do piwnicy prowadziło przez szyję wejściową zlokalizowaną wewnątrz kwadratowego zarysu budynku, wzdłuż jego zachodniej ściany. Obok wejścia wzniesiono kamienną podmurówkę pod fundament urządzenia grzewczego funkcjonującego w wyższej kondygnacji. Świadczyły o tym zgruzowane we wnętrzu piwnicy kafle garnkowe i miskowe. W zasypisku wyróżniono także trzy fragmenty płyt posadzkowych z otworami, które stosowano w hypokaustycznym systemie grzewczym. Niewykluczone zatem, że omawiany fundament pieca łączył funkcje dwóch urządzeń grzewczych (STARSKI 2017).

Odkrycie kamiennej piwnicy stanowi jedno z ważniejszych, poczynionych w toku omawianych badań archeologicznych. Najprawdopodobniej można ją interpretować



Ryc. 6. Zagospodarowanie parceli przy ul. 1 Maja 3 w Pucku od XVI do XX wieku: A – widok jednego z pieców słodowniczych zlokalizowanych na zapleczu parceli, B – widok fundamentów piwnicy nowożytnej (fot. M. Starski).

Fig. 6. Utility features in the urban plot in 1 Maja Street no. 3 in Puck in the 16th through the 20th century: A – view at one of the malting furnaces located in the rear part of the plot; B – view at the foundation of the modern era cellar (photos by M. Starski).

jako podpiwniczenie tylnego aneksu domu mieszczkańskiego, który należałoby wówczas zrekonstruować we frontowej części działki, obecnie zniszczonej nowożytną piwnicą. Przywołując analogie z większych miast nadbałtyckich jest zatem prawdopodobne, że odkryto drugi trakt późnośredniowiecznego domu sieniowego (PIEKALSKI 2014: 119–136). Przypisuje mu się funkcję mieszkalną, podczas gdy przypuszczalnie w pomieszczeniu frontowym prowadzono działalność rzemieślniczą lub handel. Wariant konstrukcji odkrytej w Pucku wskazuje najpewniej na kamienny fun-

dament budynku, który w części naziemnej wzniesiono jako dom szkieletowy (być może z muru pruskiego). Wyraża on zatem sposób adaptacji budownictwa mieszczkańskiego znanego z większych miast w ośrodku małomiasteczkowym. Ciekawostką jest fakt, że z zasypiska omawianego budynku, poza fragmentami naczyń ceramicznych datowanymi na 2 poł. połowę XV po początek XVI wieku, wydobyto tłok pieczętny z napisem minuskułowym w otoku S.ALBERT.[.]RU[.][.] (Ryc. 5:7). Jest to opis pieczęci (*sigillum*) nieznanego Alberta². Jego nazwisko w świetle

² Za konsultację dziękuję Tomaszowi Płóciennikowi.

zachowanych wykazów mieszczan puckich mogło brzmieć Grube, Trube lub Pruse (SCHULTZ 2011: 129–136). W sferze przypuszczeń musi także pozostać czy był on niegdyś właścicielem badanej posesji, czy pieczęć trafiła tu przypadkowo.

Na zapleczu omawianej części posesji w XV wieku funkcjonowały cztery latryny (Ryc. 4). Trzy z nich wykonano w systemie dwóch połączonych beczek (jedna z nich poza dwoma beczkami obok siebie, miała jeszcze trzecią ustawioną poniżej). Czwarła latryna została wykonana w konstrukcji słupowo-rozporowej z pionowym szalunkiem w postaci nieokorowanych żerdzi olchowych wstawionych za rozpory³. Jej wymiary to około 1,6 × 1,5 cm przy głębokości 2 metrów. Z zasypisk omawianych obiektów wydobyto liczne fragmenty i całe naczynia ceramiczne oraz szklane (Ryc. 5).

W czasach nowożytnych badana parcela została połączona w jedno siedlisko. Pierwotnie zapewne wzniesiono budynek w części wschodniej, który wystawiono na fundamencie kamiennym i miał on długość około 16 m, a szerokości 6 m (Ryc. 6). Od frontu był on podpiwniczony na długości 7 metrów, ale piwnica ta została zasypana w końcu XVIII lub na początku XIX wieku. Do połowy tego stulecia budynek ten rozbudowano w zachodniej części posesji pozostawiając tylko przejazd (o szerokości 2 metrów) na jej zaplecze wzdłuż zachodniej granicy obecnej

działki miejskiej. Przebudowa ta poświadczona jest w aktach policji budowlanej z początku XX wieku. W XVI i XVII wieku na zapleczu parceli działały dwa piece do suszenia słodu potrzebnego do produkcji piwa (Ryc. 6A), (DRYJA 2009: 195–196). Ich pozostałościami są podłużne ceglane konstrukcje zlokalizowane nad sobą i częściowo się pokrywające. W XX wieku wzdłuż tylnej granicy posesji funkcjonował chlew, znany także z dokumentacji budowlanej z początku XX wieku. Zabudowania te funkcjonowały do lat siedemdziesiątych, a następnie je rozebrano.

Szerokopłaszczyznowe prace badawcze na omawianej parceli pozwoliły na skrupulatną dokumentację całego jej obszaru, czego efektem jest rekonstrukcja sposobu zagospodarowania jej przestrzeni. Niezwykle cenne było odkrycie relikwów pięciu zabudowań mieszkalnych funkcjonujących w różnym czasie we frontowej części działki. W efekcie prac badawczych pozyskano także ponad trzydziestotysięczny zbiór zabytków ruchomych, które pozwoliły na rekonstrukcję wyposażenia gospodarstw domowych funkcjonujących na tym obszarze w ciągu niemal siedmiu stuleci.

dr Michał Starski

Instytut Archeologii, Uniwersytet Warszawski
m.starski@uw.edu.pl

Literatura

- BLUSIEWICZ K., NAZARUK I., STARSKI M.
2013 *Badania archeologiczne otoczenia miasta lokacyjnego w Pucku*, (w:) H. Paner, M. Fudziński (red.), *XVII Sesja Pomoroznawcza, vol. 2, Od późnego średniowiecza do czasów nowożytnych*, Gdańsk, 299–307.
- BUŚKO C.
1995 *Średniowieczne piece typu hypocaustum na Śląsku*, „Archaeologia Historica Polona” 1, 149–183.
- DRYJA S.
2009 *Technologia produkcji słodowniczej i piwowarskiej w średniowieczu i na początku ery nowożytnej w Krakowie*, „Archaeologia Historica Polona” 18, 185–208.
- PIEKALSKI J.
2014 *Praga, Wrocław i Kraków. Przestrzeń publiczna i prywatna w czasach średniowiecznego przelomu*, Wrocław.
- SCHULTZ F.
2011 *Dzieje powiatu wejherowskiego i puckiego*, tłum. W. Sawicki, W. Szreniawski, red. R. Biskup, Gdańsk–Puck–Wejherowo, 129–136.

³ Elementy konstrukcyjne datowano na lata 1431–1433 (WAŻNY 2016).

STARSKI M.

2017 *Znaleziska płyt posadzkowych z otworami z Pucka, a stosowanie hypokaustycznego systemu ogrzewania w małym mieście na Pomorzu Gdańskim*, (w:) M. Dzik, G. Śnieżko (red.), M. Starski (wsp.), *Fines testis temporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk-Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, Warszawa–Rzeszów, 407–416.

WAŻNY T.

2016 *Analiza dendrochronologiczna drewna ze Starego Miasta w Pucku, dz. 168*, Toruń (maszynopis w archiwum Zakładu Archeologii Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Instytutu Archeologii UW).

MICHAŁ STARSKI

PUCK, 1 MAJA STREET NO. 3, PLOT 168. THE EXCAVATIONS IN 2014 AND 2015

In 2014 and 2015, open-area archaeological excavations were conducted on the plot no. 168 located in 1 Maja Street no. 3, in Puck. The works were financed by the National Science Centre (NCN) and performed as a part of a research project titled ‘The material culture of Puck in the late Middle Ages. Archaeological portrait of a small town on the southern coast of the Baltic Sea’ (2013/09/D/HS3/04468) and directed by Michał Starski. The excavations were limited to an urban plot located in the eastern part of the historical chartered town and facing the 1 Maja Street, circa 50 m from the market square (**Fig. 1**). Its entire area was free from any contemporary housing and thus available for archaeological exploration, which involved performing twelve trenches covering nearly 95% of the plot, i.e. circa 4 ares.

Cases such as the above-mentioned excavations, when the whole area of an urban plot was available for

exploration, are rare in Puck. They provided abundance of information regarding settlement predating the chartering of the town, which enabled reconstruction of the spatial arrangement of the plot and the material culture of its inhabitants. The discovery of remains of five residential buildings functioning in different time-periods in the frontal part of the plot was particularly valuable, since it shed light on a subject only exiguously addressed by previous studies. An analysis of the original dimensions of dwellings within the investigated housing block showed also that in all likelihood this area was divided into two plots. The discussed archaeological excavations yielded more than thirty thousand moveable finds which will support reconstruction of household fittings used by people inhabiting this area over approximately the last seven centuries.

Translated by Maciej Talaga